

Mariusz J. Tuszyński, Olgierd W. Brzeski, Zofia Kurnatowska

Grzybowo, gm. Września, woj. poznańskie, St. 1, 2, AZP 53-34/30, 31

Informator Archeologiczny : badania 24, 75-76

1990

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Stanowisko 2 — osada podgrodzowa. Założono 61 wykopów badawczych, obejmujących około 200 m² powierzchni stanowiska. Odkryto kolejnych 40 obiektów kulturowych o zróżnicowanej chronologii i funkcji (m.in. jamy dziegciarskie i wędzarskie). Na uwagę zasługuje tu zwłaszcza odstonięcie pieca garncarskiego (?) jednokomorowego z poziomym ciągiem ognia, wkopanego około 1 m w płaszczysty calec (obiekt 94).

Na stanowisku odkryto kilka tysięcy fragmentów ceramiki naczyniowej, fragment kamienia żarna, przesiłki gliniane, szydła kościane, kabłączek skroniowy oraz liczne kości zwierzęce. Materiały zabytkowe znajdują się w Instytucie Archeologii i Etnografii UMK w Toruniu.

Ponadto na stanowisku i w najbliższej okolicy przeprowadzono badania paleogeograficzne i paleoprzyrodnicze (m.in. wykonano, datowany radiowęglowo, profil palinologiczny obejmujący osady z okresu subatlantyckiego).

Badania powinny być kontynuowane.

Grzybowo, gm. Września woj.
poznańskie St. 1, 2 AZP 53-
34/30, 31

Poznańskie Towarzystwo Przyjaciół
Nauk Komisja Archeologiczna

Badania prowadził mgr Mariusz J. Tuszyński (autor sprawozdania), we współpracy z dr. Olgierdem W. Brzeskim (Kanada), pod kierunkiem prof. dr hab. Zofii Kurnatowskiej. Finansował dr Olgierd W. Brzeski za pośrednictwem Komisji Archeologicznej PTPN. Pierwszy sezon badań. Zespół osadniczy (X-XI wieku), ślady osadnictwa starszego (m.in. neolitycznego).

Zespół osadniczy składa się z grodziska oraz osad usytuowanych po jego wschodniej i południowej stronie. Grodzisko leży na lewym brzegu rzeczki Strugi, ok. 400 m od Szkoły Podstawowej (dawnego dworku Lutomskich).

Stanowisko 1 — grodzisko wklęsłe zbliżone do prostokąta o zaokrąglonych narożnikach, o powierzchni wnętrza ok. 2,5 ha i bardzo dobrze zachowanych wałach (do wysokości 9 m) zwłaszcza w partiach wschodniej. Od wschodu, mniej więcej w połowie, głębokie wklęsnięcie — ślad po bramie?, od północy ramiona wałów, mniej więcej w połowie tego odcinka mijają się; być może w tym miejscu także znajdowała się brama. Obecna droga na majdan grodziska (pole uprawne), przecinająca wał w części zachodniej była, jak się wydaje, przeprowadzona w okresie nowożytnym. Grodzisko otoczone jest fosą połączoną z rzeczką płynącą po jego zachodniej stronie. W północno-wschodnim narożniku majdanu znajduje się stawek o powierzchni 2-3 arów. Badania wykopaliskowe poprzedziły wiercenia zrealizowane w roku poprzednim. W oparciu o wstępną analizę wyników wierceń wytyczono ciąg wykopów przecinających majdan w kierunku południe-północ. Zlokalizowano także jeden wykop na wałe, w miejscu, w którym przecina go droga prowadząca do grodziska.

Majdan — wytyczono 4 wykopy o wymiarach 3 x 5 m (wykop 2 poszerzono 1 x 2 m). W wykopach 1 i 2 uchwycono warstwy kulturowe o miąższości do 0,7 m, w ostatnim wykopie (wykop 4) ponad 2 m. W wykopach 1, 2 i 3 uchwycono 7 obiektów, tylko 2 z nich wyeksplorowano niemal w całości (pozostałe wchodziły w profile). W stropie ich plany były zbliżone do prostokątów o wymiarach: nr 4 — 2 x 3,4 m, nr 3 — 1,8 x 2,8 m, ich zagłębienie sięgało do 0,6 m. Wypełniska obiektów stanowiła czarno-brunatna próchnica, przy dnie i obrzeżach bardzo przesycona zwęglonym drewnem. W obu obiektach występowały kamienie, które nie tworzyły czytelnych układów, a także liczne kości zwierzęce. Z obiektów tych wydobyto kilka tysięcy ułamków ceramiki, 7 szydeł kościanych, 2 noże żelazne, przesiłki gliniane oraz leżące na wtórnym złożu narzędzia krzemienne. Oba obiekty są, jak się wydaje, pozostałościami budowli mieszkalnych. Na podstawie analizy wyników badań wiertniczych stwierdzono, że na znacznej powierzchni w północno-zachodniej części majdanu (ok. 1/4 całości) znajduje się niecka, w której calec zalega 2 m poniżej calca na pozostałej części majdanu. W wykopach 3 i 4 uchwycono południową krawędź tej niecki w postaci warstw kulturowych o znacznej miąższości ze śladami konstrukcji drewnianych o niejasnym charakterze.

Wał — wstępnie rozpoznano jego nawarstwienia dzięki wybraniu śmietniska założonego w miejscu gdzie usytuowano, prawdopodobnie w okresie międzywojennym, zagłębioną piwniczkę. Uzyskano dzięki temu część jego profilu, na podstawie którego można stwierdzić, że wał na tym odcinku był co najmniej dwufazowy. W jądrze wału pierwszej fazy nie stwierdzono śladów konstrukcji drewnianych, w jego poszerzeniu (faza II) uchwycono przy spągu ślady konstrukcji drewnianych — prawdopodobnie rusztowych. Z grodziska pochodzi kilkanaście tysięcy ułamków ceramiki i tak: w obiekcie nr 4 23% ułamków pochodzi z naczyń obtaczanych całkowicie, pozostałe z naczyń grubej roboty; w wypełnisku niecki 42% uł. pochodzi z naczyń obtaczanych całkowicie, pozostałe z naczyń grubej roboty; warstwy zalegającej na zboczu I fazy wału 90% ułamków pochodzi z naczyń obtaczanych całkowicie, pozostałe z naczyń grubej roboty. Wśród ponad 70 zabytków wydzielonych naliczniejszą grupę stanowiły zabytki krzemienne które znajdowano we wszystkich warstwach a nawet obiektach, następnie szydła (12), fr. przedmiotów żelaznych (14), 3 przesiłki, 2 noże żel., 2 oselki.

Stanowisko 2 — po południowej stronie grodziska. Podczas pogłębiania rowu melloracyjnej-

go biegnącego zachodnim skrajem stanowiska natknęto się na obiekty archeologiczne, w związku z czym przeprowadzono wstępne badania ratunkowe. Zadokumentowano 80 m profilu przy czym uchwycono fragmenty 6 obiektów. Wydobyto duże ilości ceramiki, w tym jedno całe naczynie oraz kości zwierzęce.

Na podstawie wstępnej analizy materiałów ceramicznych można ten zespół osadniczy datować na X-XI w. Chronologia i charakter osadnictwa pradziejowego, którego ślady zostały bardzo zniszczone przez osadnictwo wczesnośredniowieczne są na obecnym etapie badań niejasne.

Badania na obu stanowiskach będą kontynuowane.

**Haćki, gm. Bielsk Podlaski
woj. białostockie
st. 1C AZP 43-87/5**

**Polska Akademia Nauk Instytut Hi-
storii i Kultury Materialnej Zakład
Epoki Metali w Warszawie**

Badania prowadzili dr Zbigniew Kobyliński i mgr Dariusz Krasnodębski (autor sprawozdania). Finansował WKZ w Białymstoku i IHKM PAN. Drugi sezon badań piąty dla całego stanowiska. Osadnictwo wczesnośredniowieczne i z okresu lateńskiego.

Postawiono sobie za cel wstępne rozpoznanie osady oznaczonej numerem IC (wg. oznaczeń AZP nr. 5), zlokalizowanej na południowy-wschód od grodziska w Haćkach, oddzielonej od niego podmokłą łąką, na północnym. stoku i kulminacji cypla wysoczyzny. Założono ogółem 7 wykopów o powierzchni łącznej ok. 90 m

Badania ratownicze w 1989 r. doprowadziły do odkrycia centralnej (?) partii stanowiska dość dobrze zachowanej warstwy kulturowej o młodszości ok. 0.5 m, pozbawionej jednakże wyraźnych śladów obiektów osadniczych (o ile nie liczyć kilku dołów posłupowych, których interpretacja jest dość trudna). Celem badań było więc ustalenie relacji pomiędzy warstwami kulturowymi osady, a warstwami naturalnymi utworzonymi w znajdującym się u podnóża grodziska bagienku oraz ratownicze badania obiektów niszczonej orką.

W związku z sygnałami od miejscowych rolników o znajdowaniu na polu przepalonych kamieni oraz fragmentów ceramiki, zdecydowano się na otwarcie wykopu o pow. ok. 25 m², we wskazanym przez jednego z gospodarzy miejscu, ok. 100m na południowy-wschód od wykopu z 1989 r. W wykopie tym natrafiono na pozostałości 4 obiektów. Dwa z nich były paleniskami o wymiarach ok. 1m x 1m i głębokości ok. 20 cm, jeden był jamą zasobową o średnicy ok. 1m i głębokości 1m, na dnie której znaleziono liczne fragmenty ceramiki, jeden zaś resztkami obiektu mieszkalnego o wymiarach ok. 5m x 2m i głębokości ok. 0.5m. Paleniska pochodzą najprawdopodobniej z wczesnego średniowiecza, podobnie wydatowany może zostać obiekt mieszkalny (wczesne fazy). Chronologia jamy zasobowej może zostać określona wstępnie na późny okres lateński.

Na wschód od tego wykopu w odległości ok. 100-150m od niego, zaobserwowano na powierzchni pozostałości jeszcze 4 niszczonej obiektów. Przebądanie ich wykazało, że zostały one zniszczone całkowicie przez orkę tak, że w trakcie wykopalisk możliwe było zarejestrowanie jedynie ich spagu w postaci przepalonej ziemi. Nie znaleziono w nich żadnego materiału zabytkowego, brak więc jakiegokolwiek możliwości ich datowania. Być może zbliżone jest do wczesnośredniowiecznych palenisk opisanych wyżej (jak się wydaje miały pierwotnie podobny kształt). Dzięki nim uzyskaliśmy jednak bardzo ważną informację o zsięgu osady w jednej z faz jej użytkowania.

W kolejnym wykopie (o rozmiarach 2m x 40m, z czego przebadano ok. 40 m²) założonym na południowym stoku dolinki i jak się wydaje wchodzącym na północną krawędź osady przylegającą do współczesnego cieku wodnego, zaobserwowano bardzo ciekawe układy stratygraficzne. W północnej jego części, sięgającej do dna dolinki występują warstwy, których młodszość osiąga miejscami grubość 1.5-2.0m, przy czym nawarstwienia najniższe z okresu lateńskiego (?) znalezione zostały in situ. W kierunku południowym, w części wyżej położonej, warstwy te zanikają i po przerwie ok. 10m, gdy pod humusem występuje bezpośrednio piaszczysty całec, rozpoczyna się stosunkowo płytki (ok. 1.3-1.5m) układ z warstwami wczesnośredniowiecznymi oraz lateńskimi (?).

Bardzo niskie zaleganie warstw w północnej części wykopu zmusza do szukania odpowiedzi na pytanie o stosunki wodne w dolince otaczającej grodzisko, podczas kolejnych faz użytkowania kompleksu osadniczego w Haćkach.

Ostatni z wykopów, rów o wymiarach 13m x 1m, założony został u podnóża grodziska, od strony zachodniej na odcinku, gdzie dystans pomiędzy nim a krawędzią wysoczyzny jest najmniejszy. Celem jego wytyczenia było sprawdzenie czy, i w jakim stopniu niewielkie podniesienie terenu u podnóża grodziska powstało w sposób naturalny w wyniku spływów ze stoku kemu, a w jakim w rezultacie odkładania się warstw osadniczych. Obie te możliwości zostały zasugerowane przez wyniki wierceń przeprowadzonych przez doc. E. Stupnicką. Jak wykazały badania archeologiczne, w odległości ok. 5-8m od początku stoku grodziska uchwytnych jest kilkanaście wartewek, których układ wskazuje, że powstały jako spływy ze stoków. Pod nimi jednak, na głębokości ok. 1.5-2.0m od obecnego poziomu gruntu występuje bardzo dobrze